

De illusie van een stabiele droomsamenleving

‘New Urbanism’ in de praktijk

Elders in dit nummer beschrijft Nezar AlSayyad hoe ‘the tourist gaze’ de materiële werkelijkheid beïnvloedt. De grote vraag naar plekken die anders zijn in tijd of cultuur uit zich in het bouwen van historische illusies. Het teruggrijpen naar het verleden wordt echter ook gepresenteerd als een model voor een betere stad, bijvoorbeeld door de architecten en planners van het New Urbanism. Deze beweging, die zich afzet tegen de modernistische architectuur en stedenbouw, is zowel controversieel als invloedrijk. De praktijk in Los Angeles laat zien dat een dergelijke visie op stedelijk beleid problematisch is wanneer ze geconfronteerd wordt met de realiteit.

JOOST BEUNDERMAN

Het is ongetwijfeld geen toeval dat de regisseur van ‘The Truman Show’ het stadje Seaside uitkoos als decor voor de film over een man in een wereld die net zo perfect is als nep en beklemmend. Sinds er aan het einde van de jaren tachtig begonnen werd met de bouw van het stadje in Florida, wordt het, samen met het Disneyproject Celebration, door bewonderaars en critici beschouwd als het beste voorbeeld van het New Urbanism. De beweging, die in de VS in 1993 officieel haar naam kreeg met de oprichting van het ‘Congress for New Urbanism’ wordt inmiddels gezien als een van de meest invloedrijke stromingen binnen de hedendaagse architectuur en planning.

De architectuurcriticus Nan Ellin plaatst de beweging in haar ‘Postmodern Urbanism’ om een aantal redenen stevig in de context van het postmodernisme. In haar ogen valt het postmodernisme in de architectuur te duiden als een ‘romantic resurgence’, een reactie op de moderne architectuur die na de Tweede Wereldoorlog dominant was. De romantische reactie bestond bijvoorbeeld uit een grotere aandacht voor ‘organisch gegroeide’ architectuur uit het verleden, een streven naar het bouwen van plekken met een sterke identiteit waar mensen zich ook echt thuis zouden voelen, en, althans in theorie, meer inspraak en participatie van gebruikers. In plaats van de ‘obsessief moderne’ grootschalige functionaliteit, door velen gezien als anonimiteit en eenvormigheid, was er weer ruimte voor historische stijlen, variatie, ironie en versiering.

Bij het New Urbanism uitte dit zich in kritiek op het in de VS dominante ‘subur-

*Nieuwbouw in traditionele stijl.
Nostalgie... maar waarnaar?*

bia’: de eindeloze na-oorlogse buitenwijken, monofunctioneel, homogeen van uiterlijk en van sociale samenstelling en volledig op de auto gericht. Het alternatief werd gezocht in het traditionele Amerikaanse stadje: compact, sociaal en zelfs raciaal divers en prettig om doorheen te lopen. In het New Urbanism, dat ook vaak neotraditionalisme wordt genoemd, staan zulke plaatsjes voor alles wat er sindsdien verloren is gegaan: het leven was er veilig, men kende er zijn burens, kortom het was een echte gemeenschap, of ‘community’. Het bouwen van een dergelijke ‘community’ was het doel in Seaside. De architectuur van dit permanente ‘resort’ reflecteert die van vooroorlogse stadjes: er is een mengeling van winkels, werkplaatsen en woningen en er zijn verschillende typen woningen te vinden.

New Urbanism wordt vaak gezien als een suburbane beweging, wat begrijpelijk is omdat ongeveer driekwart van de uitgevoerde projecten in suburbane gebieden te vinden is. Echter, de neotraditionalisten zijn zich ook steeds meer gaan bezighouden met bestaande centraalstedelijke gebieden. Ook hier, zo redeneren zij, heeft de modernistische planning grote schade aangericht die hersteld moet worden. Samen met de suburbanisering heeft de grootschalige ‘urban renewal’, met zijn anonieme kantoorkolossen, snelwegen dwars door de stad en mislukte sociale woningbouw, geleid tot de verwoesting van de leefbare traditionele stad: centrale wijken zijn leeggelopen, er is structurele segregatie naar inkomen en ras en de straat is te gevaarlijk en ontoegankelijk om als openbare ruimte te fungeren. Dit discours over de teloorgang van de Amerikaanse stad is natuurlijk niet nieuw, Robert Beauregard analyseerde het bijvoorbeeld reeds uitgebreid in ‘Voices of Decline’. New Urbanism vertaalt de algemeen erkende problematiek echter naar een utopie over de ‘goede stad’.

Middenklasselandschap

Juist de oplossingen die New Urbanism presenteert krijgen echter veel kritiek. Niet alleen roept de neotraditionele vormtaal waarvan New Urbanism zich bedient vaak veel weerstand op, er zijn

Los Angeles bevat meerdere centra in een zee van laagbouw.

ook meer fundamentele bezwaren. De gedachte dat je alleen door historiserende architectuur, een zekere mengeling van functies en een wat prettigere openbare ruimte een aangename wereld kan herbouwen waar iedereen zich weer onderdeel voelt van een 'gemeenschap', lijkt gebaseerd op een uiterst simpele en fysisch-deterministische visie op de maatschappij. Immers, historische stedelijke vormen zijn de uitdrukking van historisch bepaalde maatschappelijke dynamiek. Of dit proces omkeerbaar is en of door het herbouwen van die stedelijke vormen de sociale condities weer herstelbaar zijn, is twijfelachtig.

Bovendien suggereert New Urbanism dat de problemen van huidige Amerikaanse steden vooral te wijten zouden zijn aan de verkeerde beslissingen van planners en architecten, terwijl er voorbij wordt gegaan aan meer fundamentele sociaal-economische en culturele processen en structuren zoals de diepgewortelde ongelijkheid tussen verschillende groepen in de Amerikaanse samenleving. Door zulke maatschappelijke kwesties te versimpelen tot een vormdiscours blijven de werkelijke problemen bestaan en worden er schijnoplossingen gepresenteerd die weinig meer te bieden hebben dan een vriendelijke esthetiek.

Ook de nostalgie die de basis vormt voor de beweging is problematisch. Waarnaar precies verlangen de New Urbanisten terug? Dat bepaalde historische beelden een zekere aantrekkingskracht bezitten is begrijpelijk, maar het lijkt bij New Urbanism toch vooral te gaan om een vaag en onkritisch verlangen. Dit leidt tot curieuze gevolgen, zoals het slavernijverleden dat de economische en sociale grondslag vormde van sommige stadjes die als utopische ideaalmodellen worden gepresenteerd. Elders wordt verwezen naar mooie binnensteden, die echter de status van 'historic district' hebben. Dit betekent in de VS vaak dat een dergelijk stuk stad zorgvuldig is ontdaan van meer recente toevoegingen en verstorende economische activiteiten en dat zelfs huizen uit andere steden of wijken daarheen zijn verplaatst of nagebouwd om het beeld te ondersteunen. Kortom, het voorbeeld zelf is vaak al gezuiverd, ook in sociale zin, omdat na dergelijke restauratiepro-

jecten die wijken vaak te duur worden voor hun oorspronkelijke bevolking. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sommige critici de retoriek van New Urbanism zien uitmonden in een elitair of zelfs racistisch landschap, waar de witte middenklasse zich inkoopt in de illusie van een stabiele droomsamenleving. Zij trekken zich terug in een soort permanente toeristische attractie, comfortabel en zorgeloos en vaak zelfs fysiek afgescheiden van de hardkapitalistische realiteit.

Waar de neotraditionalisten zich wél met sociale problematiek bemoeien gaat het ook vaak mis. Een voorbeeld is een recent federaal project waarbij een groot aantal vervallen woningbouwprojecten is afgebroken en vervangen door historiserende laagbouw. Hoewel de oude sociale woningbouw, die bestond uit monotone jarenzestigflats met een minimum aan voorzieningen, vaak inderdaad ingrijpen behoeft, is de gekozen methode nauwelijks een oplossing. Er wordt vrijwel alleen geïnvesteerd in een verandering van uiterlijk, maar dit laat de sociale en economische positie van de bewoners onveranderd. Sterker nog, hoewel de vormtaal postmodern is, herhaalt het proces waarmee deze nieuwbouw tot stand komt de fouten uit eerdere perioden: grootschalige plannen worden uitgevoerd met een minimum aan inspraak en met een gebrek aan aandacht voor de wensen van diegenen voor wiens welzijn men zegt te werken. Hoewel sommige inwoners bijvoorbeeld graag meer bedrijfsruimten in hun wijk hadden willen zien voor eigen economische initiatieven, wordt er een

schoon en netjes middenklasseland-schap op hen geprojecteerd. In plaats van een progressief project gaat het hier om bijna negentiende-eeuws aandoend paternalisme en een 'top-down' technocratisch planproces. Bovendien leidt de operatie tot een grote netto afname van goedkope woningen doordat vermenigving van bevolkingsgroepen en eigen woningbezit worden verondersteld positieve invloed te hebben op 'de armen' en er dus ook duurdere woningen worden bijgebouwd.

Achter de vriendelijke geveltjes van New Urbanism veronderstellen veel critici dan ook een veel hardere realiteit, en achter de zalvende retoriek van 'community' gaat een veel conservatievere praktijk schuil. Deels, zo redeneren zij, hebben deze architecten en planners helemaal niet zulke ambitieuze sociale doelen en deels wordt de postmoderne aandacht voor sociaal-culturele diversiteit en participatie overschaduwd door een morele kruistocht die eerder een schijnconsensus oplevert dan een innovatieve omgang met de voor de Amerikaanse samenleving kenmerken de pluraliteit, belangentegenstellingen en sociale ongelijkheid.

Postmetropolis

De discussie over New Urbanism is al lang bezig en wordt gevoerd met opmerkelijk diep ingegraven stellingen. Aanhangers van de stroming verkondigen hun gelijk met een bijna religieuze overtuiging, terwijl critici of cynici de beweging categorisch afwijzen en weigeren haar serieus te nemen. Dit laatst lijkt echter niet gerechtvaardigd gezien

de grote invloed die New Urbanism, in de Verenigde Staten maar ook elders in de wereld, uitoefent op planners, ontwikkelaars en politici en daarmee op de gebouwde omgeving en op sociaal beleid. Het neotraditionele verhaal lijkt voor velen aantrekkelijk: voor consumenten die zich in groten getale inkopen in een historiserende omgeving, maar zeker ook voor stadsbestuurders die in het 'stedelijke' discours van New Urbanism een nieuw beleidshandvat vinden om centraalstedelijke gebieden te revitaliseren. Ondanks de kritiek slaagt de beweging er in zich te presenteren als een progressieve stroming. Grondiger onderzoek naar de wortels van New Urbanism en naar de inhoud van hun plannen is dan ook gerechtvaardigd.

Een van de meest opmerkelijke centraalstedelijke projecten die het New Urbanism heeft voortgebracht is het 'Downtown Strategic Plan' (DSP) voor het centrum van Los Angeles. Deze stad staat bij velen vooral bekend om haar niet-traditionele stedelijkheid en is door theoretici zoals Edward Soja en Michael

Dear gekenmerkt als de paradigmatische postmoderne metropool of 'Postmetropolis'. Of deze visie geheel gerechtvaardigd is of niet, feit is dat de urbanisering van LA in niets lijkt op 'traditionele' steden. De stad is in een zeer korte tijd explosief gegroeid, van enkele tienduizenden inwoners rond 1850 naar meer dan dertien miljoen nu, waarbij het grootste deel van die inwoners in eindeloze 'suburbs' terecht is gekomen. De positie van het centrum, 'downtown' is dan ook anders dan die van steden met een langere geschiedenis, in Europa of aan de Amerikaanse oostkust. Omdat in Los Angeles gemotoriseerd vervoer in een vroeg groeistadium beschikbaar was (vóór de heerschappij van de auto had de stad een van Amerika's meest uitgebreide stelsels van trams en forensentreinen), groeide de stad, zowel wat betreft haar woningen als haar economische functies, vanuit vele kleine kernen en overheersend in laagbouw. Het centrum was met name het symbolische en commerciële hart van de stad en zelfs die positie is nooit onomstreden geweest. Al vanaf 1920 groeiden er prestigieuze concurrerende centra, zoals in de corridor van downtown naar de kuststad Santa Monica, met name langs Wilshire Boulevard (zie kaart 1).

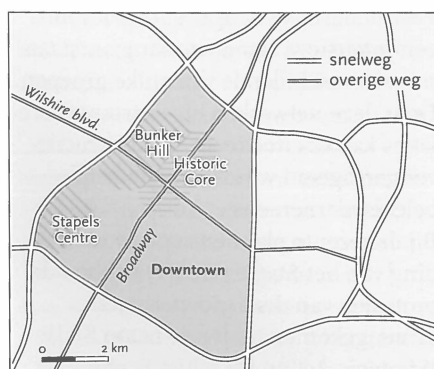
Downtown Los Angeles heeft hierdoor nooit de betekenis en functies gekregen van Manhattan of van het centrum van Parijs. Daardoor wordt Los Angeles door critici vaak gedefinieerd in termen van wat het niet heeft, zoals een levendige openbare ruimte en prestigieuze culturele voorzieningen. In combinatie met het naoorlogse verval dat vanaf de jaren vijftig kenmerkend was voor veel Amerikaanse binnensteden hebben dit gebrekkige imago en lokale concurrentie geleid tot pogingen om de positie van het centrum te versterken. Deze pogingen kregen in de jaren zestig gestalte in de ontwikkeling van een zakenwijk naast het oude downtown, Bunker Hill, waarvoor een van de oudere woonwijken tegen de vlakte werd gegooid (zie kaart 2). Hoewel Bunker Hill de stad van een herkenbare skyline voorzag, leidde dit project tot een vrijwel totale leegloop van de oude binnenstad rond Broadway. Gigantische leegstand was hier het gevolg. Andere groepen, zoals daklozen en toenemende aantallen immigranten uit Latijns-Amerika, werden de voornaamste

gebruikers. 'Leeg' was het gebied dus nooit; met name voor de Latino's heeft het oude centrum grote betekenis als winkelgebied en als hart van Los Angeles' zeer omvangrijke textielindustrie, die grotendeels gebaseerd is op goedkope arbeid van deze immigranten. Gewoond werd er echter nauwelijks, en de 'gentrification' die in veel andere steden voor de 'herprofilering' van het centrum zorgde vond vrijwel niet plaats. Ook andere ontwikkelingen gingen niet aan Los Angeles voorbij. Het tijdperk van neoliberale politiek en economische globalisering bepaalt ook hier het stedelijke beleid. Net als in andere steden is het nastreven van economische groei een van de centrale beleidsdoelen van de overheid en interstedelijke concurrentie en city marketing zijn daarin centrale elementen. De pogingen om de stad aantrekkelijk te maken voor investeerders draaien sinds de jaren tachtig om de formule 'world class city'. Los Angeles moet zich kunnen meten met andere wereldsteden, is de gedachte. Het ontbreken van een aantrekkelijk centrum, het monotone en voetgangersonvriendelijke Bunker Hill valt niet in die categorie, is daarbij een probleem en dus reden voor een revitaliseringsplan.

Dit is kortgezegd de aanleiding voor het DSP, ontworpen in 1993 door een van de architecten die kort daarna het Congress of New Urbanism zouden oprichten. Het is een ambitieus plan dat erop gericht is de centrale positie van downtown LA te versterken en het huidige verarmde en gefragmentariseerde oude centrum te veranderen in een aantrekkelijk stedelijk gebied. Het creëren van een beter imago en van de juiste fysieke settings voor investeringen staan in dit plan voorop. Belangrijke beleidsthema's zijn dan ook het verbeteren van de openbare ruimte, het aantrekken van culturele voorzieningen en het hergebruik van het stedelijke erfgoed, vooral monumentale leegstaande kantoren van voor de tweede wereldoorlog en chique oude filmtheaters. Er moet een gebied met 'traditionele stedelijke kwaliteiten' ontstaan, met klassieke boulevards, gezellige straatterrassen en cosmopolitische pleinen. De ideeën voor deze 'world class city' volgens het New Urbanism lijken afkomstig uit mediterrane Europa of de negentiende-eeuwse Amerikaanse Oostkust. Zeer opvallend is grote nadruk die wordt

Kaart 1 - Regio Los Angeles

Kaart 2 - Downtown Los Angeles

gelegd op het fysieke eindbeeld. Het plan presenteert met name een visueel visioen van een schone en mooie binnenstad. Veel minder aandacht krijgt de vraag hoe en met participatie van wie dit alles tot stand moet komen en wat er precies wordt bedoeld met economische groei. Groei voor wie? De relatie van downtown met de zeer arme omliggende wijken komt evenmin aan bod, downtown lijkt in de plannen net een eiland.

Valse harmonie

Hoewel dergelijke eenzijdigheden typerend kunnen worden genoemd voor een lange traditie van ambitieuze centrumplannen, is het volgens de planner Susan Fainstein ook een kenmerkend element van New Urbanism. In haar artikel 'New Directions in Planning Theory' (2000) contrasteert zij New Urbanism met twee andere belangrijke planningsvisies van dit moment.

Enerzijds is er de procesmatig georiënteerde 'communicative planning', waarbij de aandacht is gericht op de rol van de planoloog als tussenpersoon tussen verschillende belangengroepen, waarbij de uitkomst van minder belang wordt geacht. Anderzijds is er het streven naar de 'the just city', waarbij net als in New Urbanism ook het einddoel centraal staat. Dit is echter gericht op sociale rechtvaardigheid in plaats van op een esthetisch doel, en participatie van verschillende groepen krijgt een centrale plaats, niet alleen om ze invloed te laten uitoefenen op 'het eindbeeld' maar juist ook vanwege de democratiserende aspecten van de participatie zelf. New Urbanism ziet Susan Fainstein vooral als een theoretisch ondoordachte ontwerpideologie die, om haar visuele utopieën te realiseren, zeer afhankelijk is van de markt, en waarvan de sociale retoriek nauwelijks overtuigt.

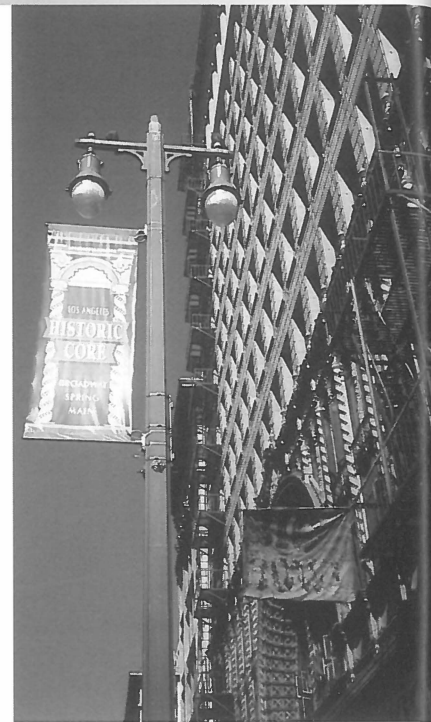
In de praktijk blijkt dan ook dat het optreden van New Urbanism in Los Angeles niet aan de kritiek ontkomt die geldt voor veel grootschalige binnenstedelijke plannen, die economische ontwikkeling primair interpreteren als imago- en vastgoedontwikkeling.

Daarbij bestaat het gevaar dat ongewenste groepen, zoals daklozen en Latino's, uit delen van het centrum verdrongen worden en dat er een vals verleden wordt gepresenteerd. In het DSP wordt maar al te makkelijk gesuggereerd dat downtown 'opnieuw' een voor iedereen

verwelkomend gebied wordt zonder de vraag te stellen of dit wel ooit zo geweest is. De raciale ongelijkheid die onlosmakelijk met de geschiedenis van de stad verbonden lijkt daarbij vergeten. In deze visie van valse harmonie wordt ook het hele verschijnsel van etnische diversiteit gereduceerd tot het voor consumenten aantrekkelijke 'etnische ondernemerschap'.

Wat dat betreft is het opvallend om te zien welke voorbeelden sommigen van de betrokkenen noemen voor het DSP. Dit zijn met name recent herontwikkelde en vaak bekritiseerde vermaakcentra zoals het Gaslamp District in San Diego, Times Square in New York en zelfs Disneyland. Blijkbaar is het doel, om downtown weer een geschikte bestemming te maken voor winkelende en koffiedrinkende middenklassefamilies. Het lijkt er dan ook op dat, de progressieve retoriek van New Urbanism ten spijt, hier een beleid wordt gevoerd dat met name goed past in de context van de op economische concurrentie gerichte neoliberale stad. De 'city marketing' slaat daarmee terug op de materiële en sociale werkelijkheid: de vraag naar 'hoogwaardige' stedelijke plekken vertaalt zich in een 'neo-urbanism van gerevitaliseerde en schoongelichte eilandjes die losstaan van de problematische stedelijke realiteit. Op deze plekken wordt een aangename voetgangersstedelijkheid gecreëerd, een exclusief themapark van de Amerikaanse stad in een ongespecificeerd (en onbestaand?) verleden. New Urbanism leent zich met haar esthetische focus erg goed voor een dergelijk beleid. Daarmee komen de grote sociale pretentie van New Urbanism en hun neotraditionele ideaalbeelden van de goede stad in een ander daglicht te staan.

Soms is de realiteit echter taaier dan je zou verwachten. Rond één van de grote prestigeprojecten uit het DSP, het congres- en vermaakcentrum rondom het Staples basketbalstadium, is een interessante dynamiek ontstaan die aangeeft dat ook dergelijke comfortabele consumptie-eilanden niet losstaan van de werkelijkheid. In dit geval hebben groepen uit de zeer arme omgeving van het project, die niet betrokken werden bij het planproces, zelf een alternatief toekomstbeeld geformuleerd. Uiteraard is het niet nieuw dat omwonenden en andere belanghebbende groepen zich

Leegstand in het 'historische' centrum (downtown) van Los Angeles.

verzetten tegen grootschalige projecten. In het geval van het Staples Center gaat de betrokkenheid echter verder dan een 'Not In My Back Yard' reactie. Edward Soja en Walter Nicholls hebben recentelijk geanalyseerd hoe in het neoliberale politieke landschap van Los Angeles er een 'bottom-up' beweging is ontstaan waarin traditionele vakbonden samenwerken met een grote groep andere progressieve organisaties, van vertegenwoordigers van migrantengroepen en kerken tot milieu- en huisvestingsactivisten. Deze organisaties proberen een antwoord te vinden op de verrechtsing van het politieke klimaat in de VS in het algemeen en op het neoliberale stedelijke beleid in het bijzonder. Waar in deze context vakbonden zich veelal bitter hebben teruggetrokken in hun afnemende industriële achterban, een verschijnsel waar ook David Harvey over schreef in zijn 'The Condition of Postmodernity', is in Los Angeles juist een intensieve samenwerking ontstaan tussen verschillende van zulke groepen. Door deze netwerken en vertrouwensrelaties kan er effectiever en constructiever gereageerd worden op stedelijke beleidsvoornemens.

Bij de recente plannen voor de uitbreiding van het Staples Center hebben de protesten van deze groeperingen, samengekomen onder de naam SAJE (Strategic Action for a Just Economy) geleid tot een dialoog met de ontwikke-

Grand café De Jaren in Amsterdam. Decor voor het postmoderne publieke domein.

laar, buiten de gevestigde politieke kanalen om. Er zijn afspraken gemaakt voor een in de VS ongekend pakket van maatregelen die er voor moeten zorgen dat de direct betrokken gemeenschap ook daadwerkelijk profiteert. 'Community' wordt meer dan een slogan, de 'community benefits' bedragen onder meer een buurtpark, betaalbare woningbouw en vooral de garantie voor het in dienst nemen van lokale werknemers die ook training zullen ontvangen en aanzienlijk hogere lonen zullen gaan verdienen. Uiteraard zal in de toekomst moeten blijken wat de effectiviteit is van dit protest, maar het signaal is hoopgevend en krijgt inmiddels grote aandacht in de gehele VS. Waar het postmoderne neo-urbanisme van New Urbanism zich al te veel richt op esthetiek, imago en illusie, is er in de postmetropolis van Los Angeles ook 'Real Urbanism' te vinden dat wellicht dichterbij Fainsteins visie op de rechtvaardige stad.

Joost Beunderman studeert stadsgeografie aan de Universiteit Utrecht en is redacteur van *Agora*. Dit artikel is deels gebaseerd op zijn afstudeeronderzoek.

Literatuurselectie

Beauregard, R.A. (1993) *Voices of Decline - the Postwar Fate of US Cities*. Oxford, UK/Cambridge, Mass: Blackwell.

Ellin, N. (1996) *Postmodern Urbanism*. New York: Princeton Architectural Press.

Fainstein, S. S. (2000) New Directions in Planning Theory. In: *Urban Affairs Review* 35 (4): 451-478.

Harvey, D. (1997) The New Urbanism and the Communitarian Trap. In: *Harvard Design Magazine* 1 (1): 68-69.

Hall, T. and P. Hubbard, Eds. (1998) *The Entrepreneurial City - Geographies of Politics, Regimes and Representation*. Chichester etc.: John Wiley & Sons.

Nicholls, W. J. (2002) *The Territorial Turn in Progressive Urban Politics - the Case of Los Angeles*. Ongepubliceerd paper voor de AAG Annual Meeting, Los Angeles.

Soja, E. W. (2000) *Postmetropolis - Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford, UK: Blackwell.

Verschuivingen op straat
Het postmoderne publieke domein

"Je bent wat je eet. Zo was het vroeger. Je bent wáár je eet, zo is het nu. Want de keuze voor een restaurant wordt niet meer alleen bepaald door het menu, maar ook door het decor". Deze zin, afkomstig uit de *Volkskrant* van 8 mei 2001, impliceert een koppeling van identiteit aan ruimte, van levensstijl aan lokatie. Gezien worden in de juiste ruimte, onder de juiste mensen, daar gaat het om in het postmoderne publieke domein. Het gevolg is dat de klassieke definities van het publieke domein, met termen als diversiteit en cosmopolitische gelijktijdigheid, hun waarde verliezen.

GOZEWIJN BERGENHENEGOUWEN

Stedelijke openbare ruimte is het decor van een deel van het stedelijke openbare leven en kan gedefinieerd worden als ruimte die open en toegankelijk is voor iedereen, zonder aanzien des persoons. Niet alleen straten, pleinen en parken vallen hieronder, maar ook bijvoorbeeld bibliotheken, winkelcentra, openbaar-voervoermiddelen, cafés, restaurants, theaters, winkelcentra en winkels. Deze openbare ruimten